

ΕΒΑΛΑ

*Ακούω τὰ μύρα πού περνᾶν ταξιδεμένα.
*Έρχονται οἱ ἄδρες τοῦ νέου καλοκαιριοῦ καὶ πάνε
Με σκοποὺς κελαϊδίστους σὴν πατρίδα.
Τὰ πνεύματα πού ἐξήσανε σὴν χώρα πού ἀγαπᾶνε
Σ' ἓνα τραγοῦδι ὑψώνονται γιὰ σένα.

ΓΕΛΑΔΑΡΙΗΣ

Πλανεμένη φωνή πού με ποτίζεις ἥλιο
*Εὐένα ἀκούω μονάχα σὸν αἰθέρα,
Τάμα πανέμορφο κρατοῦν
Παρθένες σὸ κεφάλι,
Με τὸ ὑπερούσιο τὸ κρασί
Γιομάτες ὀρεινοκάμιντες λαγῆρες
Διάπλατα οἱ θύρες ἀνοιχτές
Με τίς θλιμμένες Μάννες
Ποῦ ἄσπρα ντυμένες καρτεροῦν
Νὰ με γαμπροστολίσουν.

ΕΒΑΛΑ

*Απὸ τ' ἀστέρια νιώθω τὴ φωνή σου
Νὰ κατεβαίνει δλότρεμη ἀπὸ φῶς,
Στὰ πύρινα μαλλιά μου τὸ κορμί σου
Λάμπει περιλομπένιος θησαυρός.
*Ἡ νέα λαχτάρα ἐσκήτισε σὸ νέο σκοπὸ
Καὶ νιώθω τὸ τραγοῦδι στὰ πέλαγα νὰ ἤχει,
Καὶ στὰ νησιά,—πού ἐτάραξαν τὸ χῶμα ποθερό,—
*Ἀπ' τὰ δοντὰ χερσόμεστοι σταλάζουν οἱ καρποί.
*Ὡ, ἡ φωνή σου ἀκούω ψηλάθε ἀπὸ τίς ἄλλες
Ποῦ ἡχολογᾷ καὶ πάλε ξετρεῖται σὲς κορφές
Στὲς μεαντρένιες ρεματιές καὶ σὲς ὀβάλες.
Νὰ τὸ καρὰβι πλέχει σὴν ἀνθισμένη στράτα
Τὰ κύματα ἀναμείλουν ἡχούς, ὥσαν χορδές
Στὰ πέρινα ἀρμυομένους τῆς γῆς, αἰώνια λύρα.
—Τὸ αἰώνιο του τραγοῦδι ξανατονίζει ὁ ἥλιος—
Καὶ ἡ *Ὠρεα, νά, προβάλλει πρὸς τὴν ἀνατολή του
*Ἰδές, μᾶς χαιρετάει με σύγνεφο χερσὸ
Καὶ ἀπλώνει τὴ φωνή της σὸν κόσμο
Αἰωνιότητας σκοπὸ!

ΚΥΡΑ

*Ὁ Μέγας Πᾶν δὲν πέθανε!

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ*

ΟΙ «ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΑΙΕΣ» ΣΤΟΥΣ «ΝΑΤΣΙΟΝΑΛΙΣΤΕΣ»

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἡ λογικὴ τῶν
δυὸ σπουδαιότερων ἀντιπάλων μας. Τὴ βαθύτητά
τους τὴ βλέπει καλὰ καθένας. Καὶ οἱ ἄλλοι δευτε-
ρεύοντες νατσιοναλιστές μας δὲ λὲν τίποτε σοβα-
ρότερο καὶ γυρνᾶν δλόγους στὰ ἴδια ἐπιχειρήματα
μὲ ἀδεξιότερο ὅμως τρόπο. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ βλέπετε
ὅτι τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, τὰ ἀξιώματά μας γιὰ
τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας ἐν γένει, καὶ τῆς ἑλλη-
νικῆς ἐν μέρει, ἡ δὲν τὴν ἀγγίζουν καθόλου, ἡ τὸ
κάνουν μὲ τέτοιο ἀδέξιο τρόπο, πού εἶν' ἀδύνατο νὰ
ικανοποιηθῇ καὶ νὰ πείσῃ σοβαρὸ ἄνθρωπο. Καὶ ἐνῶ
παραδέχονται μαζί μας τὴ σπιῖλα τοῦ ρωμαϊκοῦ,
οὔτε τὰ δικὰ μας θεραπευτικὰ μέσα παραδέχονται,
οὔτε καὶ μᾶς δείχνουν ἄλλα καλύτερα δικὰ τους.
Πῶς μὲ τέτοιο σάπιο ὀλικὸ θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ
μεγάλαια τους πατριωτικὰ σχέδια, αὐτὸ ἕνας Θεὸς
τὸ ξέρει. Καὶ νομίζω δὲν ἀδικῶ τοὺς ἀντιπάλους μου
λέγοντας ὅτι δὲ μᾶς δείχνουν μέσα γιὰ νὰ γιατρέ-
ψουμε τὴ σπιῖλα μας.

Τὰ «οἰκτικὰ ἐκπαιδευτικὰ σχέδια» τοῦ κ. Ραμᾶ -
κι ἂν ἀκόμα παραδεχτοῦμε μαζί του τὴν παντοδύ-
ναμιά τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τοῦ σχολείου—κανεὶς
πιστεύω δὲ θὰ τὰ πιστέψῃ σέ-ἐποχὴ μάλιστα, πού
οἱ «κυρίαρχοι πατέριοι» ζητᾶν καὶ σὸ Παρίσι ἀκό-
μη νὰ τιμωρήσουν τὸν ἀπροδότη Ψυχάρη. Πῶς δὲ
ὁ Ραμᾶς θὰ πείσῃ ἡ θάνατον τῶν «κυρίαρχων
πατέρων» νὰ παραδεχτοῦν τὰ σχέδιά του, αὐτὸ δὲ
μᾶς τὸ λέει. Ἐνῶ αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο καὶ
ἀπ' αὐτὸ ἐπρεπε νάρχισι. Φαντάζεται φαίνεται ὅτι
οἱ πατέριοι θὰ θελήσουν μόνοι τους ν' ἀνοίξουν τὰ
μάτια τοῦ λαοῦ! Ἡ οὐτοπία αὕτη τοῦ κ. Ραμᾶ
μοῦ θυμίζει τὴν ἀρελὴ πίστην τοῦ οὐτοπιστῆ ἸΟΥ-
ΡΙΕΡ πού περίμενε νὰ τοῦ φέρον οἱ ἑκατομμυριοῦ
χοὶ τὰ πλοῦτά του, γιὰ νὰ τὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς φτω-
χοὺς προλετάριους!

Στὴν ἴδια λογικὴ σκοντάβουν καὶ κείνοι πού
νομίζουν πῶς ἡ ζωντανὴ γλῶσσα θὰ γιατρέψῃ τὴ
σπιῖλα μας. Ἀφίνω πού ἡ «ψόφια γλῶσσα» δὲν εἶ-
ναι ἡ μόνη αἰτία τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ μόνο ἓνα ἀπὸ τὰ
ἀποτελέσματα ἄλλου βαθύτερου κακοῦ, μὰ καὶ ἂν
παραδεχτοῦμε ἀκόμη ὅτι αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ αἰ-
τία τοῦ κακοῦ, καὶ πάλι τὸ ζήτημα δὲ λύεται κα-

*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ σὸ 291 φύλλο.

θόλου, γιὰτὶ πρέπει νὰ ἀποδειχτῇ τὸ σπουδαιότε-
ρο: ποιά δύναμις θὰ ἀναγκάσῃ τοὺς «κυρίαρχους
πατέριους» νὰ παραδεχτοῦν τὴ ζωντανὴ γλῶσσα, ἀ-
φοῦ ὡστὰς τῶρα κρίνουν καλὸ νὰ ὑπερασπίζονται φα-
νατικά τὴν ψόφια! Τὸ λαὸ—τὸ μόνο πού μπορού-
σε νὰ ἐπιβληθῇ στοὺς πατέριους—τὸν ἀποφεύγουν
ἀκριβῶς οἱ νατσιοναλιστές μας καὶ φοβοῦνται τὴν ἀ-
φύπνισι καὶ χειραφέτησιν του!

Τί ἄλλο λοιπὸν μένει; Βλέπετε τῶρα ὁλοφάνε-
ρα τὴν οὐτοπία τῶν μέσων πού μᾶς προτείνουν οἱ να-
τσιοναλιστές μας; Ἀλλὰ δὲ θετικώτερα μέσα ἀπ'
αὐτὰ πού ἀνάφερα δὲ θυμῶμαι νὰ μᾶς εἶπαν οἱ
ἀντίπαλοί μας.

Ἐπαναλαβόντω ἐνὸς οἱ νατσιοναλιστές μας
δὲν καταρρίψουν ὅλα μας τὰ ἐπιχειρήματα ἀπ' ἐνός,
καὶ δὲ μᾶς δείξουν ἀπ' ἐτέρου ὀρισμένα πρακτικὰ
μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ διορθώσουμε τὴν κοινωνία
μας, θὰ μένουν ἀνεδαφικοί οὐτοπιστές, ἀεροδατοῦν-
τες στὰ σύγνεφα! Παραβάτε μὲ τὰ ἀερολογήματά
τους τὸ δικὸν μας θετικὸ σύστημα, πού σὶ καθε-
στὶ πατὴρ σὶ στερεὸ ἔδαφος καὶ θὰ δῆτε ἀμείως τὴν
ὑπεροχὴ τῶν σοσιαλιστῶν! Δὲν περὶσαν μῆνες
ἀπό τὸν ἀφόντου κηρύξαμε τίς ἰδέες μας καὶ ἡ ἐξέλιξη
ἐρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ πολλὰς ἀπ' αὐτές: Οἱ δη-
μοτικιστὰι ἀρχίζουν νὰ καταλαβαίνουν βαθειὰ τὴν
οὐτοπιστικὴν τακτικὴν καὶ τὸ ἀνεδαφικόν τους, κ' ἓνα
μέρος τους ἐτοιμάζεται νὰ γίνῃ θετικώτερον, ἐργαζό-
μενο πᾶν γιὰ τὸ λαὸ καὶ μὲ τὸ λαὸ! Ἐνῶ ἔτι
προσδευτικά καὶ ριζοσπαστικὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων
τὴν ὑπαρξὴ ἀρνείται ὁ κ. Ραμᾶς, ἀρχισαν νὰ ξε-
φυτρώνουν ἀπὸ παντοῦ σὰ μανιτάρια. Οἱ ἐργάτες
μας ἀρχισαν νὰ κουνιῶνται, ἐτοιμάζον «πανεργατι-
κὸ συνέδριον» καὶ ἀναλαβαίνουν τὴν ἐπίσημον ἀγῶνα
μὲ τὴν φυλοκρατία τοῦ τόπου μας. Ἡ ἐφημερίδα
τους γράφεται σὲ ζωντανὴ γλῶσσα, σύμφωνα μὲ τὴν
πρόρρησίν μας: «μέλις οἱ ἐργάται ἀναλῶσιν τὸν
κοινωνικὸν ἀγῶνα, θὰ μεταχειριστοῦν τὴν ζωντανὴν
μητρικὴν γλῶσσαν καὶ μόνον αὐτήν».

Πέντε δέκα ἀκόμη ἐργατικὲς ἐφημερίδες μὲ ζων-
τανὴ γλῶσσα καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας θὰ λυ-
θῇ εὐκόλῃ στὴν πράξιν, γιὰτὶ οἱ ἀστικὲς μας ἐφη-
μερίδες θάναγκαστοῦν τότε νὰ ἀπλοποιήσουν καὶ νὰ
ζωντανέψουν καὶ αὐτὲς τὴ γλῶσσαν τους, γιὰ νὰ μὴ
χάσουν τοὺς συνδρομητὰς τους! Κ' ἔτσι ἀπὸ ὀλικὸ
συμφένον καὶ ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς ζωῆς θὰ λυθῇ σὲ
λίγα σχετικῶς χρόνις ἀπ' τὸ ἴδιον τὸ λαὸν μας τὸ
μεγάλον γλωσσικὸν ζήτημα, πού δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*)

§ 8

Τὰ τέλη τοῦ δέκατου ἑβδομοῦ αἰώνα.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰώνα πού ἱστοροῦμε προ-
βαλάνε περιστατικὰ καὶ πρόσωπα πού μᾶς ξετυλί-
γουν τὸν ἐθνικὸν χαραχτήρα καὶ τὸ πλῆκισμά του
μὲ τρόπο πῶς διδαχτικὸν ἀπὸ χίλιες μελέτες. Ὡστε
ἂς μὴ θαρσέψῃ ὁ ἀναγνώστης πῶς δὲν ἔχει τὸ σκο-
πὸ τῆς ἡ κάπως πῶς περιστατικῶς αὕτη περιγραφή
τους.

Σπουδαῖο χαρακτηριστικὸν αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶ-

*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ σὸ 291.

τανε, ὅχι πού ἔγινε πάλαι σηκωμός, μὰ πού στάθη-
κε πῶς γενικός, καὶ σάμπως πῶς ἐθνικός ἀπὸ τοὺς
προηγουμένους. Ἐλεγε κ' ἡλεχτριστήκανε οἱ πῶ-
τεροὶ μας ἀπ' ἄκρην σ' ἄκρην μὲ τὰ παρακινήματα
καὶ μὲ τὰ κατορθώματα τοῦ Μοροζίνη καὶ τῶ συμ-
μάχων του, ὅταν ἄξαφνα ἀρπάξανε Μοριά, Ἀττικὴν,
καὶ ἄλλες χώρες ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πὰ νὰ μὴν εἶταν
ὁ Μοροζίνης πού ἔλασε τὴν Κρήτην πρὸ μερικῶν χρό-
νις. Κι ὅχι νὰ πῆς πῶς σηκωθήκανε μονάχα Ἀρ-
ματωλοὶ καὶ δαμασκινοὶ πολεμιστὰδες, κατάντησε
νὰ τὸν ἀκολουθήσουν χιλιάδες ἀπὸ τὰ Ἑρτάνησα,
τοῦ Μανέτα ὁ καταδρομικός ὁ στόλος, τῆς Κερα-
λονιᾶς ὁ Δεσπότης μὲ λεγεῶνα ἱερέων κατόπι του,
ἐπεὶτα Μανιάτες, Πατρινοί, Καρυτινοί, ἀπὸ κάθε
μέρος τοῦ Μοριά ἐτρεχαν καὶ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς
ψευτικούς ἐκείνους λευδρωτάδες. Τὸ ἴδιον καὶ στὴ
Ρούμελη Ἀρματωλοὶ καὶ Δεσποτάδες, — Βαλαφρί-
τες, Σπαθογιάννηδες, Σπανοὶ ἀπὸ τὴν μιὰ Φιλόθεοι,
Ἱερόθεοι καὶ Μακάριοι ἀπὸ τὴν ἄλλη—στὰ Σάλω-
να, στὴ Θήβα, στὴν Εὐβοίαν, πῆραν καταπῆδι τοὺς
Τούρκους, κυνηγοῦσαν Πασάδες, Ἀγάδες καὶ Σερ-
ακέρηδες, κ' ἔφεραν ἀναστάτωση πού κλόνισε τὴν χῶ-
ρα βαθύτερα ἀπὸ τὰ περασμένα κινήματα.

Εἶτανε εἶδος Σταυροφορία. Εἶτανε ἡ πίκρη δια-

κόσω χρόνῳ μουσουλμανικῆς σκλαβιάς, καὶ ζητοῦσε
νὰ ξεχειλίσῃ, ἀδιάρκο πού θὰ τοὺς κατανοῦσε τέ-
τοιο ξεχειλίσμα. Ἀληθινὸ καὶ μελετημένον πατριω-
τικὸ αἶσθημα δὲ γίνεται νὰ τοὺς ὀδηγοῦσε, ἐπειδὴ
τί τόφελος νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν μιὰ φυλακὴν καὶ νὰ
πέφτουνε στὴν ἄλλη! Ἀφίνα, καὶ τοὺς συνέπαιρνε
ἀπλή συμπάθεια μὲ τοὺς Χριστιανούς Βενετούς, κ'
ἡ προπατορικὴ ἀντιπάθεια μὲ τοὺς ἀντίχριστους
Τούρκους. Ἀλήθεια πῶς ὁ Μηνιάτης, στὴν περίφη-
μὴν τὴν Δέση πού ρητόρεψε τότες ἀπὸ τὴν Βενετία,
ἀναφέρει κατὶ καὶ γιὰ πατρίδα, κατὶ καὶ γιὰ Ἑλ-
λάδα. Ἡ Δέση ὅμως γινότανε στὴν Παναγία, καὶ
μόνον ἐθνικὸν ὄχτρον ἀναφέρει τὸ Μισοφύγγαρον. Κι ὅχι
μονάχα ὁ ἴδιος φώναζε, παρὰ ἔλεγε πῶς ὅλοι οἱ Ἀ-
γιοὶ τῆς Χριστιανικῆς φωνάζανε δείχνοντας στὴν
σκληρότατην τυραννίδα τῶν ἀθίων Ἀγχερηνῶν. Αὐ-
τὰ βέβαια, καθὼς καὶ παρὰπάνω εἰπώθηκε, μπο-
ροῦνε νὰ χαρακτηριστοῦν εἶδος πατριωτισμός τῆς
ἐποχῆς. Ὁναστικὴ δὲν ἀνάρτησε μήτε ὁ Μηνιάτης,
μήτε τὸ ἔθνος μὲ τέτοια φρονήματα. Ἀνάρτησαν
ὅμως τρεῖς θανάσιμα καὶ ὁ Μηνιάτης καὶ τὸ ἔθνος.
Ξεχνώντας πῶς «σκληρότατη» τυραννία εἶταν κ' ὁ
Βενετικὸς, καὶ πῶς ἄλλη τυραννία ἀπὸ «σκληρότα-
τη» δὲν ὑπάρχει.

λύσων τώσων ἐτῶν συζητήσεις καὶ ἀγῶνες εὐγενῶν μὲν, ἀλλὰ ἀνεδαφικῶν ἰδεολογῶν ! Ποιὸς ἀμφιβάλλει πῶς ὅλη ἡ κίνησις αὕτη θὰ προσελκύσῃ πολλὰ θετικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, ἀναπτύσσοντας μυαλὰ καὶ δυνατοὺς χαραχτήρες ; Ποιὸς ἀμφιβάλλει πῶς ὁ λαὸς μας θὰ ξυπνήσῃ στὸ τέλος, διαβάζοντας ζωντανὲς ἐφημερίδες μὲ ζωντανὰ ἰδεώδη, κ' ἔτσι μαθαίνοντας ποῖο εἶναι τὸ ἀληθινὸν τοῦ συμφέρου καὶ ποιοὶ οἱ πραγματικοὶ τοῦ ἐχτροί ; Πῶς δὲ θὰ ἀργήσουμε ν' ἔχουμε στὴ Βουλὴ ἀντιπρόσωπους τοῦ πέργατικοῦ λαοῦ νὰ καυτηριάζουν εἰλικρινὰ πλέον καὶ συστηματικὰ τὴ φαυλοκρατία μας ; Πῶς μέρος τῆς φριττικῆς νεολαίας ἀπὸ ὑγιέστερον, εὐγενέστερον καὶ γενναϊότερον θάναγκαστῇ στὸ τέλος νὰ πάρῃ τὸ μέρος τοῦ λαοῦ, βλέποντας πᾶς νέα ζωὴ καὶ νέα ἰδεώδη ; Πῶς ἡ κίνησις αὕτη τῶν ἐργατῶν θάναγκαστῇ καὶ τίς μεσαίες ἀστικές μας τάξεις νὰ ὀργανωθῶν σὲ προοδευτικὸ ριζοσπαστικὸ κόμμα καὶ πῶς ὅλα αὐτὰ θὰ ἀναγκάσουν στὸ τέλος καὶ τὴν κυρίαρχη πλουτοκρατίαν μας νὰ συνασπιστῇ σ' ἓνα συντηρητικὸν κόμμα γιὰ νὰ ἀντικρίσῃ τοὺς νέους ἐπικίνδυνους ἐχτροὺς ; Πῶς ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς κινήσεως θάνκῃ : Παρχαγωγικότερη, σοβαρώτερη ἐργασία μέσα στὴ Βουλὴ καὶ ἐκπολιτικώτερα ἀποτελέσματα σ' ὅλη τὴ χώρα, καὶ πρὸ πάντων καταλύντριψις τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης καὶ ἐπομένως ἀγενικὴ ἀναγέννησις σ' ὅλα !» Καὶ τέτοια «ἀναγεννημένη κοινωνία» θὰ μπορῇ πολὺ καλύτερα ἀπ' τὸ σημερινὸ σαρχαλο καὶ ἀπὸ τίς ὑστερικὲς φωνὲς τῶν ἀνεδαφικῶν νατσιοναλιστῶν μας νὰ ὑπερασπιστῇ τοὺς σφαζόμενους ἀδελφοὺς, ἂν ἴδῃ καὶ πεισθῇ διὰ σφάζονται ἄδικα. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό: Τέτοια ὑγιὲς πᾶς κοινωνία θὰ μπορῇ καλύτερα νὰ ἐπιδράσῃ ἠθικῶς καὶ στοὺς ἔξω ἀδελφοὺς, δίδοντας τοὺς νέα ζωντανὰ ἰδανικά, νέα ἠθικά, νέα λογικά, πῶς νὰ τοὺς βοηθήσῃ κ' ἐκείνοι νὰ καταλάβουν καλὰ τὴν πραγματικὴν τοὺς κατάστασι, νὰ νοιώσουν τὸν ἑαυτοὺς, τὴν ἀστικὴν τοὺς ὑπόστασι καὶ νὰ μὴν ὑπνωτίζονται πᾶς ἀπὸ φρεουδακινὰ θεοκρατικὰ ἰδεώδη, πῶς ὅχι μόνον σὲ τίποτε θετικὸν δὲ μποροῦν νὰ ὠφελήσουν αὐτὸς ἐκ τῆς διπισθοδρομικῆς τῶν φύσεως, μὰ καὶ ποὺ τοὺς κρατοῦν σὲ ἀπαίσιον σκοτάδι, θολώνοντας τὴ φυσικὴν τοὺς ἀντίληψιν καὶ στρεβλώνοντας τὴν ἀστικὴν τοὺς συνείδησιν καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ τοὺς πλιατσικολογήσουν καλύτερα, γιὰτὶ ὁ φρεουδάλος ἔξω ἀπὸ πλιάτσικα τίποτα ἄλλο ἐκτὸς δὲν ἔχει ! Τότε θὰ ἀνοχτοῦν τὰ μάτια τοὺς ὡς ἀπὸ

ἰκνύμα καὶ θὰ καταλάβουν τὴ μεγάλη τους οὐτοπία:
 λαοῦ ἀστικοῦ ὑποστηρίζοντος^α φεουδαλικὸ σύστημα ! Ὁ καταλάβουν ὅτι καὶ γι' αὐτούς, ὅπως καὶ
 γιὰ τοὺς μέσας Ἕλληνες, τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ζή-
 τημα προσώπων, ἀλλὰ ζήτημα συστήματος ! Δηλα-
 δὴ : Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἂν ὁ Α ἢ Β πατριάρχης
 υπερασπίζεται καλὰ τὸ ὑφιστάμενο σύστημα καὶ τὰ
 σπουδαῖα ᾗθεν προνόμια τοῦ ἔθνους ἢ ὄχι, ἀλλὰ
 ἂν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ φεουδαλικὸ σύστημα μὲ τὰ
 φεουδαλικά του προνόμια εἶναι ὠφέλιμο καὶ ἄξιο ὑ-
 ποστηρίξεως ἢ ὄχι ! Γιατὶ ἂν ἀποδειχτῇ ὅτι τὸ σύ-
 στημα αὐτὸ ὡς ἐκ τῆς «φεουδαλικῆς φύσεώς του»,
 δὲν μπορεῖ παρὰ νῆναι ὁπισθοδρομικὸν — ὅπως ἐγὼ
 βαθεῖα τὸ πιστεύω — τότε ὡς βλαβερὸ καὶ ὀλεθρι-
 οῦν μόνον δὲ θὰ τὸ ὑποστηρίξουμε πλέον, μὰ θὰ ἀ-
 ναγκαστοῦμε καὶ νὰ τὸ πολεμήσουμε, ἀντιτάσσοντας
 σ' αὐτὸ ἄλλο σύστημα ζωντανώτερο, προστατευτι-
 κώτερον πού νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν ἀστικὴν ἐπόσταση τοῦ
 ἔθνους καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ δυστυχισμένου λαοῦ
 μας. Νὰ, τί πρέπει νὰ σκεφτοῦν οἱ συμπατριῶτες
 μου Τουρκομερίτες καὶ δὲν τοὺς θέλω νὰ βάλουν σὲ
 ἐνέργεια ὅλο του, τὸ μυκλὸ, γιατί τὸ ζήτημα ἔχει
 κολοσσιαία σπουδαιότητα, καὶ ἂν δὲ λυθῇ αὐτὸ
 πρῶτα κατ' ἀρχήν, δὲν μπορούμε καὶ δὲν πρέπει ν'
 ἀρχίσουμε καμιά δράση στὴν Τουρκία ! Ἐδῶ ὅμως,
 παρακαλῶ, νὰ μὴ μὲ παραξηγήσετε : Ἴσως βγῇ
 κανένας σοφιστής καὶ μοῦ πεῖ : «Ὡστε ἐσύ κκτα-
 στρέφεις μονομιᾶς τὰ προνόμια ; Καὶ δὲν ξέρεις τί
 σπουδαῖα πρακτικὴ σημασία ἔχουν σήμερα αὐτὰ γιὰ
 τὸ ὑπόδουλο ἔθνος μας κτλ. κτλ.». Ἐννοεῖται αὐτὸ
 τὸ ξέρω πολὺ καλά. Καὶ οὔτε ἔχω τὴν ἀφίλειαν νὰ
 νομίζω ὅτι μποροῦν νὰ καταστραφοῦν μονομιᾶς μὲ
 τὰ λόγια μου καὶ νὰ μείνῃ ἔτσι τὸ ἔθνος στοὺς πέν-
 τε δρόμους. Τὰ προνόμια θὰ ὑφίστανται ἐνδῶ ὑ-
 πάρχουν καὶ οἱ συνθήκες πού τ' ἐγέννησαν : Τὸ τουρ-
 κικὸ φεουδαλικὸ καθεστῶς ! Ἐν πάσει, ἅμα πέση
 καὶ τὸ ἀνάλογο τουρκικὸ καθεστῶς, ἅμα δηλαδὴ ἡ
 Τουρκία γίνῃ συνταγματικὸν κράτος μὲ ἀστικὸν πλέον
 πνεῦμα. Αὐτὸ δὲ ἐξάπντος θὰ γίνῃ μὲ καιρὸ, ἔχι
 βέβαια μὲ τὰ λόγια τοῦ Α καὶ τοῦ Β, ἀλλὰ ἀπὸ
 μεγάλη οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξέλιξη. Ἡ ἀλ-
 λαγὴ λοιπὸν τοῦ τουρκικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ φεουδαλι-
 κοῦ καθεστῶτος θὰ γίνῃ ἐκ παρᾶλλήλου, ὥστε δὲν ὑ-
 πάρχει φόβος τὸ ἔθνος νὰ μείνῃ ἔξωφρα χωρὶς κεφαλὴ
 στοὺς πέντε δρόμους. Τὸ μέλλον δὲ ἀστικὸν καθε-
 στῶς θὰ δημιουργήσῃ ἄλλο σύστημα συμφωνῶν μὲ τὸ
 ὁποῖον ὅλα θὰ διαρρυθμιστοῦν ἐπάνω σὲ ἄλλες ζων-

τανότερες βάσεις. Τὸ ζήτημα λοιπὸν γιὰ μᾶς τοῦ ἀναπτύγμενους, ζωντανούς ἀστούς εἶναι: νὰ ἐκλέξου-
με κατ' ἀρχὴν μετὰ τοῦ τωρινοῦ φόβου φρεουδαλι-
κοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος ζωντανότερου ἀστικοῦ καθε-
στῶτος. Ἡ πρέπει δηλαδὴ νὰ ὑποστηρίζουμε καθ' ὅλην τὴ γραμμὴν τὸ ἰσχύον σήμερα φρεουδαλικὸ σύ-
στημα μ' ὅλα του τὰ παρεπόμενα: (νεκρὴ θρησκεία,
φύσιν γλῶσσαι, σχολαστικὴ παιδεία, ἑλλειψὴ ζων-
τανῶν ἰδεωδῶν, φαῦλος πλιατσικολογῶν κλῆρος, ὑ-
πισθοδρομικὰ φρεουδαλικά ἐνστικτα, ἐχθρική στάση
σὲ κάθε νέον, ζωντανόν κτλ.) ἢ νὰ διατεθούμε φιλι-
κὰ στὴ νέα ἀστικὴ πνοή, ποὺ ἀρχισε νὰ πνέῃ καὶ
ποὺ τείνει νὰ γκρεμίσῃ τὸ ὅλον φρεουδαλικὸν καθεστῶς
τῆς Τουρκίας, μεταρρυθμίζοντας το ἐπὶ τὸ ἀστικώ-
τερον. Μὴν ξεχνᾶτε πὼς ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Τουρ-
κίας ἡμεῖς εἰμαστε τὸ ἀστικώτερον καὶ ἐμπορικώτερον
καὶ ἐπομένως τὸ πλέον ἐξελιγμένο στοιχεῖον τοῦ τό-
που. Ἐὰν λοιπὸν φανοῦμε γνωστικοί, ζωντανοί ἄν-
θρωποι καὶ μένουμε πιστοὶ ἐπὶ τὴν ἀστικὴν μας ἐπό-
σταση, ὑποστηρίζοντας τὸ μέλλον ἀστικὸν καθεστῶς,
θὰ παίζουμε τότε σ' αὐτὸ τὸ σπουδαιότερον ρόλον, ὡς
τὸ πλέον ἀναπτύγμενον στοιχεῖον, δεύοντάς ἔτσι σ'
ὅλον τὸν κόσμον ὁλοφάνερα τὴν ὑπεροχὴν μας. Ἐνῶ ἂν
θελήσουμε νὰ ξεσπαθώσουμε ὑπὲρ τοῦ σημερινοῦ
«φρεουδαλικοῦ καθεστῶτος» ὅχι μόνο δὲ θὰ μωρέ-
σουμε νὰ τὸ σώσουμε — ποῖός μπορεῖ νὰ σταματήσῃ
τὴ σιδερίνια φορὰ τῆς ἐξέλιξης; — καὶ θὰ ντροπι-
στοῦμε καὶ σ' ὅλον τὸν κόσμον ὡς μαυνοκαὶ ἀπιστο-
δρομικοὶ φρεουδάλοι, ἀφίνοντας ἄλλα χτεσινὰ μισο-
βάρβαρα στοιχεῖα νὰ φηγουράρουν ὡς προοδευτικά,
νὰ δοξαστοῦν καὶ νὰ μᾶς ὑποσκελίσουν. Κ' ἔτσι γιὰ
νὰ ὑποστηρίζουμε τὰ οὐτοπιστικὰ φρεουδαλικά μας συμ-
φέροντα, (ἢ μᾶλλον: τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τοῦ
φρεουδαλικοῦ μας κλήρου!) θὰ χάσουμε τὰ πραγμα-
τικά μας ἀστικά συμφέροντα!

Ἐπαναλαμβάνω: τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαῖοντα-
το καὶ χρειάζεται βαθειὰ σκέψιν καὶ μελέτη. Σή-
μερα μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ πῶ περισσότερα γι' αὐτό,
ἂν μοῦ τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς, θὰ
προσπαθῶ σὲ ἰδιαιτέραν μελέτη νὰ λύσω τὸ σπου-
δαῖον «πρόβλημα τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ», συμπληρώ-
νοντας ἔτσι «τὸ Κοινωνικὸν Ζήτημα» τοῦ μέσα. Τώ-
ρα προσπάθησα μόνον νὰ θέσω ὀρθὰ τὸ ζήτημα.

Τελιώνοντας ἀπευθύνομαι καὶ πάλι τοὺς ἀντι-
πάλους μας μὲ τὰ λόγια : Πάρτε τὰ ζητήματα σο-
βαρώτερα, βαθύτερα. Μὴ χάνετε σὲ μικρολογίες
καὶ ἐξωτερικὰ μόνον φαινόμενα, μὰ χτυπάτε τὴν οὐ-

Ταρκαγμένη ή εθνική ή συνείδηση από πολύχρονα βάσανα, άφροσμένη στην τυφλή της τήν τύχη δίχως μήτε σπίθα εδηγίας από κάποιον έξοχα φωτισμένο νοϋ, άναπαύεταν πάντα σέ κύριες κι άδικαιολόγητες έλπίδες, άπάντεχα σωτηρίες άπ' εκεί πού τής μαγειρεύανε όλεθρο, κ' ίσως όλεθρο δεινότερο από τήν Τούρκικη τήν τυραννία, τυραννία πού τυλαχιστο δι δυνάτανε νά σβύση τή φυλή. και μήτε τής σύφερε, μέ τó νά μάς ήθελαν οί Τούρκοι έργάτες τους, γιά νά ζήσουνε και νά βρουνε ίδιοι τους γλυτωμό. Κι όσο σημαντικώτερα είτανε τά περιστατικά πού έρεθίζανε και κακοδηγοϋσανε τήν εθνική τή συνείδηση, άλλο τόσο μεγαλότερα και τή σφαλίμα τού πού άκολουθούσανε και τά δυστυχήματα πού τωριαζόντανε. Ήσανε κι έλλοτες τέτοια θλιβερά δυστυχήματα, τώρα όμως φέρανε, καθώς θά δούμε, μαζί τους κι έλλα χαραχτηριστικά παρατραγέδια.

Οἱ δικοί μας, δὲν μπορούσανε βίβαια ὅλοι νὰ πα-
νε μὲ τοὺς Βενετούς δίχως ἐξαιρέση. Ἐνκ μέρες,
φαρμακωμένοι ἀκόμα ἀπὸ παλιεῖς Βενέτινες πικρες,
ἄλλοι παλὲ ξελαγιασμένοι ἀπὸ τὰ χαδία τῆς Πό-
ρας ποὺ ἄρχιζε καὶ μαλακωνε, κατασταχτήκανε ἀπὸ
τάλλο τὸ μέρος, καὶ δεχτήκανε ἄρχηγο τοὺς ἑνὰν
ἀπὸ τοὺς μεγαλῆτερους «υπερμπάντηδες» ποὺ γίν-

νησε ἡ Ρωμιολύγη, τὸ Λιμπεράκη τὸ Γερακάκη.

Ἔϊτανε Μανιάτης ὁ Λιμπεράκης, κι ἄρχισε τὸ σταδίό του στὸ Βενέτικο στόλο. Κατόπι τὸ γύρισε στὴν πειρατεία, συνηθισμένο πάγγελμα τότες, κι ἀπ' ἐκεῖ κατάντησε στὰ Τούρκικα κότεργα. Δὲν εἶ-
τανε τῆς τύχης μας νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὡς τέλος. Τὸν εἶχε ἀνάγκη ὁ Κιοπριλῆς στὸν Κρητικὸ πόλεμο, τὸν ἔβγαλε λοιπὸν ἀπὸ τὰ κότεργα καὶ τὸν ἔστειλε στὴ Μάνη νὰ γυρίσῃ τοὺς πατριώτες του ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Τουρκῶν. Μὲ χρήματα καὶ μὲ στρατὸ τὸ κα-
τόρθωσε. Σὲ λίγο ὅμως ξανασηκώνονται οἱ Μανιά-
τες, φεύγει λοιπὸν ὁ Λιμπεράκης καὶ ξαναγίνεται
πειρατής. Πάλι ξαναπίνονται, πάλι ξαναπαίρνει
στὰ τούρκικα κότεργα. Ὡς τόσο οἱ νίκες τοῦ Μορ-
ζίνη, κ' ἡ ἀνησυχία τῆς Πόρτας νὰ φιλιώσῃ τὸ Ρω-
μαῖικο, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ βγαλθῇ δευτέρη φορὰ ἀπὸ
τῇ φυλακῇ, νὰ διορισθῇ. Μπῆσε τῆς Μάνης, νὰ ξα-
νακατέβῃ στὴν Ἑλλάδα μὲ στρατό, μὲ χρήματα,
μὲ προκλήρυες, καὶ μὲ ταξίματα ἀπὸ μέρος τοῦ
Σουλτάνου.

Οἱ Βενετοὶ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνη νομίσαντες φρόνιμο νάφησαν τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία καὶ νὰ περιουριστοῦν ἐν τῇ Πελοπόννησῳ. Ἐμείνου λοιπὸν ἡ Καθαυτὸ ἡ Ἑλλάδα σὺν χερίᾳ μερικῶν Ἀρματωλῶν,

ποῦ μόλις τότες ἀπὸ ἀνάγκη ἀποφασίσανε νὰ δια-
φρεντίσουν τὸν τόπο δίχως ξένη βοήθεια. Γίνεται μ'
ἄλλους λόγους τὸ κίνημα αὐτοκέφαλο, ἐθνικό, στὴν
καθαυτὴ τὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἥπειρο. Αὐτὸ δὲν
τοὺς ἤρθε τοὺς Βενετούς, τοὺς ἀγαπημένους τοῦ
Μηνιαῆτη, καὶ πάσχισαν ἀμέσως νὰ σπᾶσουν τοὺς
Ἀρματωλοὺς τῆς Καθαυτῆς Ἑλλάδας, βαζοντας ἐ-
καὶ δικούς τους ἀνθρώπους. Ἔσπασαν ὅμως ἴδιοι
τοὺς εἰδῶ πέρας, ἐπειδὴ οἱ φίλοι τους νικηθῆκανε ἀπὸ
τὸ Μειντάνη, Ἀρματωλὸ τῆς Κατούνας, κ. ἀπὸ τὸ
Λουδορέα, Σκληθοῦνο ἄξιωματικὸ τῶνε δικῶ μας.

Ἐδῶ ἀπάνω παρουσιάζεται ὁ Διμπεράκης. Σκορπάζει χρήματα δεξὰ ἀριστερά, συμπεριελαίει μὲ μεγάλη ντόπια οἰκονομία, χτίζει ἐκκλησιές, σκαρώνει μ' ἄλλους λόγους μεγάλο καὶ δυνατὸ κόμμα στὸν τόπο. Βλέποντάς τα αὐτὰ οἱ Βενετοὶ σοφίζονται, νὰ πάρουν ἀπὸ τὸ μέρος τους τὸ μεγαλοπύχερο τὸ Μανιάτη. Στὴν ἀρχὴ ὁ Διμπεράκης δίστασε. Στενοχωρημένοι ὅμως ἀπὸ τοὺς αὐτοκέφαλους τοὺς δικούς μας ποῦ τὸν εἶχανε χτυπημένο ἀπανωτὲς φορές, φοβόμενος καὶ τοὺς Τούρκους ποῦ ἀρχίζανε νὰ τὸν ὑποφασίζονται, ἀποφασίζει καὶ πηγαίνει μὲ τοὺς Βενετοὺς. Καὶ τὸ χειρότερο, τὸ τρὶς χειρότερο, σὲ λιγάκι βλέπουμε καὶ τοὺς ἡρώους ἐκείνους ποῦ ὡς τὰ

σία. Έτσι μόνο θα μπόρεσετε να μας πολεμήσετε αποτελεσματικά. Στο μεταξύ εμείς δε σ'α κρύβουμε τη βαθειά μας πεποίθηση πως η αντικειμενική κοινωνιολογία μας, που εδώ και 50 χρόνια θριάμβευσε στην Γερμανία, συντρίβοντας τους γερμανούς ουτοπιστές και τελευταία στη Ρωσία τους ρώσους τέτοιους, θα θριαμβεύσει γλήγορα και σε μας, συντρίβοντας και τους δικούς μας ουτοπιστάς. Μπορεί δ' κ. Ραμζς να μείνει όσο θέλει κολλημένος σ'α στρείδι στο σπιτικό του τ'ης Πλάκας, δικαιολογώντας το κόλλημά του με το: «δεν υπάρχει απόλυτη θετική κοινωνιολογία» και με λογοπαίγνια: «μπορεί ν'άιναι έτσι, μά μπορεί και ν'α μ'ην είναι». Η μέθοδος αυτή του «απόλυτου» είναι παλιά και δεν άπατά κανένα: Σ' αυτήν καταφεύγουν όλοι, όσοι θέλουν να δικαιολογήσουν την αδράνεια και στασιμότητά τους. Έμεις δε ζητούμε το «απόλυτο» γιατί ξέρουμε πως δε θα τ'έβρουμε. Γι'α τουτο μας ικανοποιεί δλότελα το «σχετικώς αληθές», γιατί κι αυτό μας δίνει πολλὰ, παραπολλά, χίλιες φορές περισσότερα από διάφορα υποκειμενικά αερολογήματα. Καί αυτή η «σχετική μας επιστήμη» έδωσε τή σχετικώς: καλύτερη διαγνώση τ'ης ρωμαϊκής αρώστειας, τήν καλύτερη πρόγνωση και σύσταση τ'α καλύτερα, θετικώτερα θεραπευτικά μέσα! Μένει τώρα στην προσεχή εξέλιξη ν'α πραγματοποιήσει δλότελα τ'α λόγια μας, δείχνοντας μια φορά ακόμα τ'ο θρίαμβο τ'ης αντικειμενικής κοινωνιολογίας και συντελώντας συνήμα στη θεραπεία τ'ης κοινωνίας μας!

Βερολίνο

Γ. ΣΚΑΗΡΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Είναι αλήθεια παλιά πως συχνά γελούνε οι παρβολές και φοβούμαι μήπως και γώ κάπως γελιέμαι όταν άξαφνα βρίσκω πως ή τέχνη του κ. Χρηστομάνου μου θυμίζει—αλλόκοτα ίσως και παράλογα—μά πάντα με κάποια γητεύτρα έπιμονή—τήν τέχνη του Βελάσκεζ. Η λιόχρωμη ζωντάνια κ' ή καισαρική δύναμη και τ'ο είρωνικό του πλαστικού έπικουρισμού κι ή φιλοσοφικός σαρκασμός είναι χαρακτηριστικά του Ισπανού ζουγράφου που δι' νομίζω να μας ξαφνίζουν με τήν ίδια ένταση στα έργα

τώρα χτυπούσαν τ'ο Λιμπεράκη, και πολεμούσαν τόν ιερό τόν άγώνα μονάχοι τους, να πηγαίνουν κι αυτοί μαζί του, όχι όμως στους Βενετούς, που τούς ξαπόλησε πάλε ή Λιμπεράκης, παρά να τόν ακολουθάνε στο κούρσεμα τ'ης Άρτας, χώρας κατοικημένης από δικούς μας! (1696).

Είταν γραφτό του να βρ'η τ'ο τέλος του τ'ο πρωτοπαλήκαρο αυτό τ'ης ρωμαϊκής κακοήθειας σ'ε Βενετική φυλακή (1699).

Έρθε κατόπι ή ειρήνη του Κάρολιτς, παραχωρήθηκε ή Μοριάς στη Βενετία, κ' έμεινε ή Καθαυτ'ο Έλλάδα Τούρκικη καθώς πρ'ωτα.

Αυτά είναι τ'α περιστατικά που μας άνοίγουνε τ'α μάτια και μας δείχνουνε σ'ε τί είδος άτμοσφαιρα βρισκότανε τότες ή ρωμαϊκή ή ψυχή, πόσο τ'ης έλειπε, μ' όλη τήν παληκαριά, μ' όλη τήν ξυπνητούση, εκείνο ίσα ίσα που πρ'ωτο άπ' όλα χρειαζότανε, εκείνο που είχανε οι έχτροι τ'ης μικροί και μεγάλοι, ή Χαρακτήρας.

Κρίνει εδώ εύλογο να μας άναφέρη ή ιστορικός μας πως ή πληθυσμός του Μοριά μεγάλωσε κατόπι με τούς Βενετούς. Άνωφέλευτος κόπος, επειδή γνωρίζουμε πως έφυγαν τότες πολλοί Στερεολλαδίτες από τήν πατρίδα τους και κατεβήκανε σ'ο Μοριά

του κ. Χρηστομάνου. Όμως όσο παράταιρο κι ή φαίνεται να παρομοιάζει κανείς έναν αύλικό προσωπογράφο τ'ης Ισπανίας του Φίλιππου του Τέταρτου μ' ένα σημερινό Έλληνα ποιητή, άπαντιούνται κάποτε και πότε στήν τέχνη μερικές συγγένειες άπομακρες και υποσύνειδες που συμπιάνουν έτσι σ' ένα ρυθμό άντιλαλούμενο τήν ποιητική συνείδηση τ'ης ζωής.

Κ' έτσι λαχάινει πως δέν άντικρύζω τήν εικόνα τ'ης Μαρίας Άννας του Βελάσκεζ στή Βιέννα βλέπω σ'ε άλαργινό άντιφέγγισμα να σκύφτει άπκλόγερτα πάνω από τ'α κύματα τ'α δημικά τ'ης Κέρκυρας μιάν άλλη λυγρόμαυρη βασίλισσα. Κι όμως πόσο λίγο θαρρείς πως μοιάζουνε! Η δυστυχισμένη Μαρ'α Άννα δέν τολμά να κουνηθεί μέσα στήν πυργωτή φορεσιά που φουσκουστέκεται γύρω σ'ο κορτσίνιο κορμί τ'ης, δέν τολμά ν' ανασάνει μ'ην τ'α χείρ και χαλάσουν τ'α πολυστόλιστα κατσαρά που καθάρουνε τ'ο χλωμό τ'ης πρόσωπο σ'αν κιονόκρανο ιωνικό μεταξόμαλλο, δέν τολμά να πετάξη τ'ο μαντήλι που τόσο άμαντα τ'ης κρέμεται από τ'ο χέρι. Κ' ή άλλη πάλι σιγαστράει μπροστά μας σ'ε νεράιδα τραγική με τή χάρη τήν κυματιστή του κύκνου καί τ'ης έλιθς, και τή βλέπουμε να πλανιέται σ'της λύπης τούς κυπαρισσόκιστους, γιαλούς και να χάνεται όμορφολάτρισσα σ'της μοναξιάς τή δελφική άγριάδα. Καί δε φαίνονται να μοιάζουνε. Μά μέσα σ'ο αίμα τ'ο βασιλικό και μες τ'α δεσποτικά τ'α μάτια και τ'ης μαύρης αυτοκρατορίσσας και τ'ης μεταξόλαμπρης ινφάντας κάτι όμοιούρρυθμό ξεδιακρίνω κ' ή ίδια θησαυρισμένο—τήν περιφρονήτρα ψηλοφροσύνη και τή διονυσιακή περηφάνεια και τόν άγαλματένιο άπελπισμό που άψηφώντας τή μοίρα ξέρει να πλάθει μέσα σ'α συντεφένια παλάτια τ'ης ψυχής τήν ύπεροχή του άποκλειστικού χαρακτήρα. Καί τ'α άπ' όλη τ'η καρφωσιά με κείνη που έφερε τ'ο Βελάσκεζ να ζουγραφίζει τούς «Κρασσώτες» έσπρωξε τόν κ. Χρηστομάνο να γράψει τήν «Κερένια Κούκλα». Καί τούς δυό τούς κυρίως ρεαλισμός τόσο νευρόπαθος που άπό τή φωτογραφική του αλήθεια να καταντάει θλιβερός και σκεδόν άντιπαθητικός. Κοιτάξετε τούς «Κρασσώτες». Γυμνός έφηβος κάθεται σ'ε βαρέλι κάτω από πλατύφυλλη κληματαριά και στεφανώνει ένα παληκάρι γονατισμένο μπροστά του. Γύρω τους στρυμώνονται οι κρασσώτες με τ'α ποτήρια σ'α χέρια—όλοι τους άνθρωποι του λαού με μούτρα παραμορφωμένα άπό μεθύ

σια και πρόστυχα γλέντια και τήν άρρώστια και τή ζητιανιά. Κι ή έφηβος δέν κοιτάζει κείνονα που στεφανώνει ούτε τούς κάκους συντρόφους τους μόνο άφίνει τ'ο βλέμμα του να χάνεται νοσταλγικά πρ'ος τόν ήλιο πέρα σ'αν κάποιον ξεχασμένο του δράμα να του έγνεψε θυμίζοντας του δόξες πλαστικές. Καί σ'α χείλια του σγουράινει παραξένο χαμόγελο.

Καί στήν «Κερένια Κούκλα» τήν ίδια βρίσκω άντίθεση τ'ης άρκαδικής ώρισύνης με τήν ταπεινή ζωή τ'ης Άθηναικής φτωχολογίας. Ο τεχνίτης θέλησε να μελετήσει και να μαζέψει μέσα του τή λαϊκή ψυχολογία του κοσμάκη. Καί με τ'ο μάτι του τ'ο γυμνασμένο που άδράχνει και τ'α παραμικρότερα και τήν πιο διαβατάριχη άποχρωμιά τ'ης ζωής, καί με τ'α νεύρα του που τρεμαναδεύουνε σ'ο κάθε άγγιγμα και παθαίνουνται με ύπερβολή φιλόπηση, μας ζουγράφισε τούς καημούς και τίς άγάπες, τούς καυγάδες και τήν προστυχολαλία, τ'α ξεφαντώματα και τ'α μοιρολόγια, τούς λυρισμούς και τήν κομική μικροπρέπεια του κόσμου του έργατικού τ'ης Άθήνας. Μά ή ποιητής άν και βουτηγμένος μέσα σ'τους άμορφους και άπλαστους και κάπως ψευτισμένους αυτούς άνθρώπους δέν ξεχνάει τήν Άρκαδία του. Σ'αν τόν έφηβο του Βελάσκεζ κοιτάζει πέρα μ' άποθυμιά πρ'ος τ'ο φ'ος τ'ο μουσικό και με τίς περιγραφές του και με τ'α δικά του ψυχόρμητα που συχνά ξεμυτίζουνε μέσα στήν ιστορία που μας λείει, θυμίζει όλοένα πως είναι ή τραγουδιστής του πονεμένου λυρισμού, τ'ης ζωής που τήνε σακάτεψε τ' άνειρο τ'ης άπειθαρχίας.

Δέν κατηγορώ τόν κ. Χρηστομάνο γιατί θέλησε να μας ζουγραφίσει μ' ειλικρίνεια και ρεαλισμό τή ζωή μιας άθηναικής τάξης που ως τ'α τώρα είχε μείνει άπ' όξω από τή νεοελληνική φιλολογία. Ίσια ίσια πρέπει να τ'άνε παίνισουμε που άφίνοντας τούς χιλιόπατημένους Παρνασσούς του ψευτοκλασικισμού και τ'ω λογής λογής ρωμαντισμών κατέβηκε να πατήσει και να σταθεί μέσα σ'τη ζωή τήν αληθινή. Μας δείχνει έτσι πως ή κοινωνία στήν Έλλάδα άρχίζει να μελετά και να καταλαβαίνει τόν έαυτό της άδιαφορώντας πια για μερικά κληρονομημένα ιδανικά που σκίπισαν αγιάτρευτα. Κ' ενώ άλλοι—και τρανοί τεχνίτες του λόγου—άνοίξανε τ'ο δρόμο τους πρ'ος τ'ο θέατρο και τήν ιστορική κριτική, ή κ. Χρηστομάνος έφερε τώρα τήν άναμόρφωση σ'τη φιλολογία του ρεαλισμού.

Τήν καλή του όμως πρόθεση τήνε χάλασε κά-

§ 9

Ευρωπαϊκές και Ρωμαϊκές αλλαγές.

Ός τόσο τ'α πολιτικά τ'ης Ευρώπης, άπό τ'ο ξαναπάρσιμο του Μοριά και δ'ωθε, κατόπι δηλαδή άπό τήν τελική παρακμή τ'ης Βενετίας, πήρανε καινούριο δρόμο, τ'ο δρόμο να πο'με τ'ης νεώτερης Ευρωπαϊκής ιστορίας. Άπό τή μια τώρα έχουμε τή Ρουσία μ' άπερίριστη όρεξη να ανακατεύεται σ'τ' Άνατολικά, να κυβερνά τήν τύχη τους, και να κανονίζει, όσο μπορεί, τ'α μελλούμενά τους, άπό τήν άλλη τήν Άγγλία με τήν πολιτική τ'ης στήμένη άπάνω σ'α Άνατολικά καθεστ'ωτα, σ'α να εΐτανε Θεού κήρυγμα πως ή Τούρκικη ή κυριαρχία είναι χρειαζόμενη σ'όν κόσμο για να φυλάη τήν Ευρωπαϊκή τήν Ισσορροπία, και για να κρατά τούς Μοσκοβίτες μέσα σ'α σύνερά τους.

Με τέτοια άντιμάχητα μέσα στήν Ευρώπη, ποιόν άλλον θα λογάριζε φυσικό βοηθό του τ'ο έθνος παρ'α τ'ο Ροίσο, που τ'ο κάτω κάτω εΐτανε κι όρθόδοξος. Έτσι λοιπόν έρχισε, κ' έτσι ριζώθηκε, κ' εΐτανε γραφτό να μείνη ριζωμένη χρόνους πολλούς, ή καινούρια αυτή έλπίδα τ'ης ξένης βοήθειας, άφ'ου έ-

για ν' άποφύγουνε τούς Τούρκους, για να κάμουνε δηλαδή τήν Καθαυτ'ο Έλλάδα π'ο Τούρκικη, χωρίς να κάμουνε τήν Πελοπόννησο π'ο ρωμαϊκή. Π'ως βρισκότανε ακόμα ή πατριωτισμός τους σ'ε νεφελώδηκη να πο'με κατάσταση, τ'ο βλέπουμε κι άπό τή διαγωγή τους κάτι άργότερα, όταν ξαναγυρίσανε πάλε με τούς Τούρκους, άμα κατέβηκε ή Κουμουρτζής και ξαναπ'ηρε τή Χερσόνησο άπό τούς Βενετούς μ' όση γίνεται εύκολία (1715). Πήγαν με τούς Τούρκους, και για τήν προθυμία τους αυτή πλερωθήκανε με καινούριες σφαγές σ'τη Μεθώνη, σ'τ' Άνάπλι, στήν Κόρφο!

Μέσα σ'α σκοτάδια εκείνα τ'ης άσυνειδήσιας, τ'ης ιδιοτέλειας και τ'ης άντεθνωσύνης, βρίσκουμε κάποια παρηγοριά τ'ηρώντας τ'ων Κορσιωτών τήν ήρωική τήν άντίσταση, άς μ'ην εΐτανε και για άπόλυτη λευτεριά,—που τούς έπεφτε δλότελα άδύνατη εκείνων,—όταν οδηγούμενοι άπό τ'ο Σάτζωνα τ'ο Σαλεπούργκι και τόν πατριώτη τους τ'ο Σαλκ, άπόκρουσαν κ' έδιωξαν τούς Τούρκους, κι όχι οι πολεμιστάδες μονάχα, παρά κ' οι Ιερείοι, κ' οι γυναίκες τους ακόμα (1716).